

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Η Φιλική Εταιρεία και η κήρυξη της ελληνικής επανάστασης στις παραδουνάβιες ηγεμονίες

1. Τα σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας.

Η ίδρυση και η ανάπτυξη της Φιλικής Εταιρείας Η Φιλική Εταιρεία ήταν μια μυστική οργάνωση που δημιουργήθηκε το 1814 στην Οδησό της Ρωσίας με σκοπό την προετοιμασία του ένοπλου αγώνα των Ελλήνων για ανεξαρτησία. Άλλες οργανώσεις, που είχαν προηγηθεί, δεν έθεταν ως πρώτο στόχο την επανάσταση, αλλά την απόκτηση παιδείας. Πρωτεργάτες της Φιλικής Εταιρείας υπήρξαν οι Νικόλαος Σκουφάς, Αθανάσιος Τσακάλωφ, Εμμανουήλ Ξάνθος και Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος.

Προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους, οι Φιλικοί θα έπρεπε να κάνουν τεράστιες οργανωτικές προσπάθειες, καθώς ο ελληνισμός ήταν διάσπαρτος σ' έναν ευρύ γεωγραφικό χώρο, και να δράσουν με μεγάλη μυστικότητα, ώστε να μη γίνουν αντιληπτοί από την οθωμανική διοίκηση αλλά και από τις ευρωπαϊκές απολυταρχίες. Ακόμη, θα έπρεπε να υπερνικήσουν τους δισταγμούς εκείνων των Ελλήνων που είχαν δει προγενέστερα επαναστατικά κινήματα να αποτυγχάνουν και να κινητοποιήσουν ανθρώπους προερχόμενους από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, με διαφορετικά οικονομικά-κοινωνικά συμφέροντα και επιδιώξεις.

Από την άλλη πλευρά, πάντως, το έργο των Φιλικών ευνοούνταν από το ότι η Οθωμανική αυτοκρατορία αντιμετώπιζε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα, από τη διάδοση μεταξύ των Ελλήνων των ιδεών της γαλλικής επανάστασης και από το γεγονός ότι για σημαντικό τμήμα του ελληνισμού ήταν, πλέον, ώριμο αίτημα η δημιουργία ανεξάρτητου ελληνικού κράτους.

Η Φιλική Εταιρεία υιοθέτησε το οργανωτικό πρότυπο μυστικών εταιρειών, όπως οι καρμπονάροι (βλέπε γλωσσάριο), που δρούσαν τότε στην Ευρώπη. Τα υποψήφια μέλη δοκιμάζονταν για ένα διάστημα και στη συνέχεια εντάσσονταν στην οργάνωση, αφού ορκίζονταν πίστη και αφοσίωση σε αυτή. Για τους παραβάτες η προβλεπόμενη τιμωρία ήταν ο θάνατος. Οι Φιλικοί χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμα και επικοινωνούσαν με κρυπτογραφικό αλφάβητο.

Μέχρι τα 1817-1818, η Φιλική Εταιρεία απευθυνόταν, κυρίως, σε πλούσιους Έλληνες εμπόρους, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα οικονομικά μέσα για την ανάπτυξή της. Ωστόσο, οι περισσότεροι από αυτούς ήταν αρνητικοί. Κατόπιν, όταν η Φιλική Εταιρεία άρχισε να απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες του ελληνισμού, ιδίως σε μικρεμπόρους και διανοούμενους, αναπτύχθηκε γρήγορα. Γυναίκες γίνονταν δεκτές μόνο κατ' εξαίρεση.

Η ηγεσία της Φιλικής Εταιρείας, η Αόρατη Αρχή, παρέμενε μυστική και αφηνόταν, σκόπιμα, να εννοηθεί ότι αποτελούνταν από ισχυρά πρόσωπα. Καθώς ο καιρός περνούσε, οι ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας, καταλαβαίνοντας ότι τα άσημα ονόματά τους δύσκολα θα ενέπνεαν τους συμπατριώτες τους, αποφάσισαν να αναθέσουν την ηγεσία σε έναν γνωστό Έλληνα. Αρχικά, απευθύνθηκαν στον Ιωάννη Καποδίστρια, τότε υπουργό Εξωτερικών της Ρωσίας, αλλά εκείνος αρνήθηκε θεωρώντας ότι οι συνθήκες δεν ήταν ακόμη ώριμες για επανάσταση. Τελικά, η ηγεσία ανατέθηκε στον Αλέξανδρο Υψηλάντη, ανώτερο αξιωματικό του ρωσικού στρατού, που τότε ανακηρύχθηκε Γενικός Επίτροπος της Αρχής.

2. Αλέξανδρος Υψηλάντης

1. Ο όρκος των Φιλικών (αποσπάσματα)

Ορκίζομαι ενώπιον του αληθινού Θεού οικειοθελώς, ότι θέλω είμαι επί ζωής μου πιστός εις την Εταιρείαν κατά πάντα. Να μη φανερώσω το παραμικρόν από τα σημεία και λόγους της, μήτε να σταθώ κατ' ουδέναν λόγον η αφορμή τού να καταλάβωσιν άλλοι ποτέ ότι γνωρίζω τι περί τούτων, μήτε εις συγγενείς μου, μήτε εις πνευματικούς, μήτε εις φίλον μου. [...]

Τέλος πάντων ορκίζομαι εις σε, ω Ιερά Πατρίς [...] και εις την μέλλουσιν ελευθερίαν των ομογενών μου, ότι αφιερώνομαι όλος εις σε. Εις το εξής συ θέλεις είσαι η αιτία και ο σκοπός των διαλογισμών μου. Το όνομά σου ο οδηγός των πράξεών μου, και η ευτυχία σου η ανταμοιβή των κόπων μου. [...]

Ι. Φιλήμων, *Δοκίμιον ιστορικών περί της Φιλικής Εταιρείας* (1834), Γκράφια, Αθήνα 1971, σ. 17

Η ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας

Οι στόχοι των Φιλικών

Ευνοϊκές συνθήκες

πίστη

μυστικότητα

φιλοπατρία

2. Μία από τις επαναστατικές προκηρύξεις του Αλέξανδρου Υψηλάντη (αποσπάσματα)

ΜΑΧΟΥ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

Η ώρα ήλθεν, ω Άνδρες Έλληνες! Προ πολλού οι λαοί της Ευρώπης, πολεμούντες υπέρ των ιδίων Δικαιωμάτων και ελευθερίας αυτών, μας επροσκόλουν εις μίμησιν [...]

Οι φωτισμένοι λαοί της Ευρώπης [...] πλήρεις ευγνωμοσύνης διά τας προς αυτούς των Προπατόρων μας ευεργεσίας, επιθυμούσι την ελευθερίαν της Ελλάδος.

Ημείς φαινόμενοι άξιοι της προπατορικής αρετής και του παρόντος αιώνος, είμεθα Εύελπεις, να επιτύχωμεν την υπεράσπισιν αυτών και βοήθειαν πολλοί εκ τούτων φιλελεύθεροι θέλουσιν έλθθ, διά να συναγωνισθώσι με ημάς. Κινηθήτε, ω φίλοι, και θέλετε ιδή μίαν Κραταιάν δύναμιν να υπερασπισθή τα δικάιά μας! [...]

Ας καλέσωμεν λοιπόν εκ νέου, ω Ανδρείοι και μεγαλόψυχοι Έλληνες, την ελευθερίαν εις την κλασσικήν γην της Ελλάδος!

Εις τα όπλα λοιπόν φίλοι, η Πατρίς μάς προσκαλεί!

Αλέξανδρος Υψηλάντης

Την 24ην Φεβρουαρίου 1821.

Εις το γενικόν στρατόπεδον του Ιασίου.

Πηγή: Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάσταση*, Μέλισσα, Αθήνα 1956-1960, τόμ. 1, σ. 103-106.

3. Π. φον Ες, *Ο Ιερός Λόχος μάχεται στο Δραγατσάνι*.

Η κήρυξη της ελληνικής επανάστασης στις Ηγεμονίες Η επανάσταση αποφασίστηκε να ξεκινήσει από τις παραδουνάβιες ηγεμονίες (σημερινή Ρουμανία), γιατί εκεί δεν υπήρχε τουρκικός στρατός (σύμφωνα με παλαιότερες ρωσοτουρκικές συνθήκες), αλλά και γιατί λίγο βορειότερα βρισκόταν ρωσικός στρατός, που υπήρχε ελπίδα ότι θα βοηθούσε.

Παράλληλα, προσεγγίστηκαν διάφοροι βαλκάνιοι ηγέτες για να εξασφαλιστεί η συμμετοχή τους στην επανάσταση. Ο Σέρβος ηγέτης Καραγεώργεβιτς έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας· οι οθωμανικές αρχές, ωστόσο, τον συνέλαβαν και τον εκτέλεσαν. Ο Βλαντιμνρέσκου, τοπικός ηγέτης στις Ηγεμονίες, συμμετείχε, αλλά μόνο στην αρχή.

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, ξεκινώντας από ρωσικό έδαφος, πέρασε τον ποταμό Προύθο, μπήκε στις Ηγεμονίες και στις 24 Φεβρουαρίου 1821 κήρυξε την επανάσταση στο Ιάσιο της Βλαχίας (σημερινή Ρουμανία). Κυκλοφόρησε προκηρύξεις με τις οποίες κήρυττε την επανάσταση, αφήνοντας να εννοηθεί ότι πίσω απ' αυτή βρισκόταν η Ρωσία. Παράλληλα, συγκροτούσε το στράτευμά του.

Γρήγορα, όμως, προέκυψαν σοβαρά προβλήματα. Οι πλούσιοι Έλληνες των Ηγεμονιών δεν ανταποκρίθηκαν υλικά και η στρατολόγηση δεν προχωρούσε. Ο τσάρος αποκήρυξε την επανάσταση και επέτρεψε την είσοδο τουρκικού στρατού στις Ηγεμονίες για την καταστολή της. Ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε' πιεζόμενος από τον σουλτάνο αφόρισε όσους συμμετείχαν στο κίνημα. Επιπλέον, ο Βλαντιμνρέσκου θεωρήθηκε προδότης και με εντολή της Φιλικής Εταιρείας εκτελέστηκε.

Παρά τις δυσκολίες, ο Υψηλάντης συνέχισε τον αγώνα. Η κρίσιμη μάχη δόθηκε στο Δραγατσάνι (7 Ιουνίου 1821), όπου και διακρίθηκε ιδιαίτερα, ο Ιερός Λόχος, μια μονάδα που είχε συγκροτηθεί από εθελοντές σπουδαστές. Η ήττα, ωστόσο, δεν αποφεύχθηκε. Ο Υψηλάντης πέρασε στην Αυστρία όπου οι αρχές τον συνέλαβαν. Ο τραγικός επιλογος γράφτηκε λίγους μήνες αργότερα, όταν ένα τελευταίο απομονωμένο τμήμα αγωνιστών με επικεφαλής τους οπλαρχηγούς Γιωργάκη Ολύμπιο και Ιωάννη Φαρμάκη εγκλωβίστηκε στη μονή Σέκκου. Τότε, ο Ολύμπιος αποφάσισε να ανατιναχθεί μαζί με τους συμπολεμιστές του, ενώ ο Φαρμάκης, μετά από σκληρή αντίσταση δύο εβδομάδων, πιάστηκε αιχμάλωτος και αποκεφαλίστηκε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Αφού μελετήσετε την πηγή 1, να συνθέσετε σύντομο κείμενο στο οποίο θα παρουσιάζετε τις κύριες επιδιώξεις και τις αρχές λειτουργίας της Φιλικής Εταιρείας.
2. Να μελετήσετε την επαναστατική προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη (πηγή 2) και να καταγράψετε τα κύρια επιχειρήματα με τα οποία αυτή προτρέπει σε επανάσταση.